

ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВ ДІТЕЙ, ПРИЙНЯТІ У ЗВ'ЯЗКУ З ТИМЧАСОВОЮ ОКУПАЦІЄЮ КРАЇНИ

Захист прав дітей є всеосяжною метою як національного законодавства країн ЄС, так і ЄС загалом.

В Україні система законодавства у сфері захисту прав дітей охоплює декілька сфер суспільних відносин за участю дітей, зокрема: визначення походження дитини і реєстрація імені дитини в органі державної реєстрації актів цивільного стану; незареєстровані або без громадянства діти; діти, щодо яких батьки нехтують або зловживають своїми правами; діти, які залишились без батьків і влаштовані в сім'ї або в інтернатні заклади; діти, які перебувають під вартою або відбувають покарання; діти, які пропали безвісти або яких викрали батьки; діти-жертви торгівлі людьми; дискримінація дітей, включаючи дітей-інвалідів; тощо.

Проблеми охорони та захисту прав та інтересів дітей на сьогодні набувають особливої актуальності через нестабільність економічного стану країни, подолання країною терористичної загрози і вжиття заходів щодо збереження територіальної цілісності України, збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, поширення безробіття, збільшення кількості розлучень, значної кількості дітей, які мають статуси дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Систему законодавства у сфері охорони прав дітей складають велика кількість нормативно-правових актів. Крім цього Україна є учасницею багатосторонніх і двосторонніх угод, якими врегульовано правовий статус, права дітей, та угоди колишнього СРСР, які зберігають юридичну силу для України.

Законодавство України будується за принципом дотримання найвищих інтересів дитини, якого законодавець дотримався і у нормах законів, прийнятих у зв'язку з подіями останніх трьох років в Україні. Так, Закони України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [1], «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» [2] та норми інших законів містять багато положень, направлених на захист прав дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, на освіту, соціальний захист тощо.

Пропонуємо розглянути останні зміни до законодавства України, які прийняті з метою захисту прав та інтересів дітей, та дати їм належну оцінку.

Так, у 2016 р. ЦПК України було вимушено доповнено ст. 257-1 «Особливості провадження у справах про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України» [3]. Запровадження цієї статті у законодавство, вирішило не тільки одне із головних питань – визнання особи громадянином України, а й дотримання інтересів дитини.

Статтею, крім процедури провадження у таких справах, вирішено також питання про належність та допустимість доказів на підтвердження факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України, факту смерті особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту смерті (пункт 8 частини першої ст. 256 ЦПК України), у тому числі щодо суб'єктів звернення у такій категорії справ.

При вирішенні законодавчо питання щодо можливості використання як доказів у справі про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України документів, які видані органами та установами (зокрема, лікарняними закладами), що знаходяться на такій території, було взято до уваги як загальні положення цивільного процесуального законодавства України щодо належності та допустимості доказів (статті 58, 59 ЦПК України), так і норми спеціального законодавства України, а саме – ст. 9 Закону України «Про забезпечення прав свобод, громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», норми якого стосуються тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, передбачено, що будь-які органи, їх посадові та службові особи на тимчасово окупованій території та їх діяльність вважаються незаконними, якщо

ці органи або особи створені, обрані чи призначені у порядку, не передбаченому законом. Будь-який акт (рішення, документ), виданий органами та/або особами, передбаченими частиною другою цієї статті, є недійсним і не створює правових наслідків.

Крім цього, при розробці ст. 257-1 ЦПК України було взято до уваги практику Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), яка відповідно до українського законодавства має застосовуватись судами при розгляді справ як джерело права (висновки ЄСПЛ у справах проти Туреччини (зокрема, «Loizidou v. Turkey» [4], «Cyprus v. Turkey»[5]), а також Молдови та Росії (зокрема, «Mozer v. the Republic of Moldova and Russia»[6], «Ilașcu and Others v. Moldova and Russia» [7]), в яких ЄСПЛ, ґрунтуючись на Консультативному висновку Міжнародного суду ООН у справі Намібії (Namibia case) [8], яка отримала назву «намібійський виняток», що є винятком із загального принципу щодо недійсності актів, у тому числі нормативних, які видані владою не визнаного на міжнародному рівні державного утворення. Зазначений виняток полягає в тому, що не можуть визнаватися недійсними всі документи, видані на окупованій території, оскільки це може зашкодити правам мешканців такої території. Зокрема, недійсність не може бути застосована до таких дій, як, наприклад, реєстрація народжень, смертей і шлюбів, невизнання яких може завдати лише шкоди особам, які проживають на такій території. Застосовуючи «намібійський виняток» у справі «Кіпр проти Туреччини», ЄСПЛ, зокрема, зазначив, що виходячи з інтересів мешканців, що проживають на окупованій території, треті держави та міжнародні організації, особливо суди, не можуть просто ігнорувати дії фактично існуючих на такій території органів влади. Протилежний висновок означав би цілковите нехтування всіма правами мешканців цієї території при будь-якому обговоренні їх у міжнародному контексті, а це становило б позбавлення їх найменшальніших прав, що їм належать.

Враховуючи наведену практику ЄСПЛ, а також ключове значення, яке має встановлення факту народження або смерті особи для реалізації майнових та особистих немайнових прав заявників, рішення суду у такій категорії справ має ґрунтуватись на дотриманні вимог ст. 213 ЦПК України щодо повного і всебічного з'ясування обставин справи на підставі всіх поданих особами, які беруть участь у справі, доказів у сукупності, в тому числі з урахуванням документів, які видані органами та установами, що знаходяться на такій території.

Література:

1. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України [Електронний ресурс]: Закон України від 15.04.2014 із змін., внес. згідно із законами України: за станом на 5.03.2017. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
2. Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції [Електронний ресурс]: Закон України від 2.09.2014 із змін., внес. згідно із законами України: за станом на 20.04.2017. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
3. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 18.03.2004 із змін., внес. згідно із законами України: за станом на 3.08.2017. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
4. *Loizidou v. Turkey* [Електронний ресурс]: рішення ЄСПЛ № 15318/89 від 18.12.1996. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/webservices/content/pdf/001-58007?...> – Назва з екрану.
5. *Cyprus v. Turkey* [Електронний ресурс]: рішення ЄСПЛ № 25781/94 від 10.05.2001. – Режим доступу: <https://casebook.icrc.org/case-study/echr-cyprus-v-turkey> – Назва з екрана.
6. *Mozer v. the Republic of Moldova and Russia* [Електронний ресурс]: рішення ЄСПЛ № 11138/10 від 23.02.2016. – Режим доступу: <https://precedent.in.ua/2016/05/31/mozer-protyv-respublyky-moldova-y-rossyy/> – Назва з екрана.
7. *Ilaşcu and Others v. Moldova and Russia*, [Електронний ресурс]: рішення ЄСПЛ № 48787/59 від 8.07.2004. – Режим доступу: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=ilascu&sessionId=4358038&skin=hudoc-en>. – Назва з екрана.
8. *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South-Africa in Namibia notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970)*, ICJ Reports (1971) 6, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://precedent.in.ua> – Назва з екрана.

О. В. Толкаченко

к.ю.н., доц.

ПРАВОВА ОХОРОНА ЛИМАНІВ В УКРАЇНІ

На морському узбережжі України розташовані 14 основних лиманів і естуаріїв загальною площею 1952 км². Ці водойми мають велике значення в господарському житті держави для меліорації, рибного промислу, рекреації, лікування, а також для збереження біологічного різноманіття. З 38 приморських водно-болотних угідь України – 19 (площею 5930 км²) охороняються Рамсарською конвенцією, 9 (775,96 км²) мають національне значення [1].